

Синюра-Ростун Н.Р., к.е.н.

ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М.І. Долішнього НАН України»

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА У МІСТАХ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто особливості інституційного середовища як одного з факторів стимулювання розвитку підприємництва у містах. Проаналізовано взаємозв'язок між інституційним та економічним і соціальним середовищем у містах-обласних центрах. Установлено, що стимулювання розвитку бізнесу потребує формування комфортного локального бізнес-клімату з використанням системи прозорого управління міським середовищем.

Ключові слова: малий та середній бізнес, інституційне середовище, органи місцевого самоврядування, інвестиції, підприємництво.

Проблема дослідження та її актуальність. Розвиток та конкурентоспроможність ринкової економіки, а відтак і добробут країни визначаються можливостями та умовами, створеними для функціонування малого та середнього бізнесу. В Україні становлення та розвиток підприємницького сектору характеризується низкою структурно-інституційних трансформацій середовища функціонування бізнесу, які здійснюють як позитивний, так і деструктивний вплив на його розвиток.

Метою дослідження стало вивчення інституційного середовища функціонування бізнесу у містах-обласних центрах та його вплив на розвиток малого та середнього підприємництва (МСП). Основним **завданням** було виявлення рівня взаємодії інституційного та економічного і соціального середовища у містах. Для виконання поставленого завдання було здійснено аналіз наукових, соціологічних та експертних досліджень. На наступному етапі, використовуючи економіко-статистичні методи, зібрано та виокремлено основні економічні та соціальні показники розвитку підприємницького середовища у містах, а відтак за допомогою використання пакету «Аналіз даних» у програмі Excel обчислено тісноту взаємодії між інституційним та економічним і соціальним середовищем у містах. Вихідними даними, використаними для дослідження, стали дані Державної служби статистики України [2], а також інформація з відкритих Інтернет-джерел [1; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

Результати дослідження. Розраховані дані (табл. 1) показують, що поряд із позитивними тенденціями в економічному і соціальному розвитку та інституційному забезпеченні функціонування бізнесу формування достатньо комфортних умов для діяльності підприємництва у містах потребує додаткових заходів, зокрема і від органів місцевого самоврядування (ОМС) у напрямі створення прозорого інституційного середовища, а також часу, щоб отримати очікувану позитивну віддачу у вигляді додаткових інвестицій.

Урбанізація економічного розвитку та просторові аспекти функціонування міст

Таблиця 1

Взаємозв'язок економічних і соціальних показників із характеристиками інституційного середовища у містах-обласних центрах

	Рейтинг ІРДС	Рейтинг прозорості міст України 2018 р.,	Рейтинг комфортності міст (Фокус), 2018	Рейтинг комфортності міст (Фокус), 2016	Темп зміни комфортності міст (Фокус, 2018/2016)	Рейтинг інвестиційної ефективності міст, II кв. 2018	Регіональний рейтинг DOING BUSINESS, 2018 р.	Зведений індекс оцінки можливостей міста, 2019/2018	Зведений індекс оцінки можливостей міста, 2019	Темп зміни індексу оцінки можливостей міста (2018/2019), %
Капітальні інвестиції на одну особу (2018), грн	0,396158	0,084481	0,23376	0,248523	0,069319	0,047913	-0,37531	-0,03421	-0,04156	-0,00475
Обсяг ВРП на одну особу	0,355907	-0,05833	0,268831	0,193993	0,140872	-0,01531	-0,37814	-0,00104	-0,08848	-0,10154
Темп росту ВРП за 2016-2017 рр.	-0,04016	-0,01254	-0,32555	-0,41726	-0,06901	0,179081	-0,18963	-0,06109	-0,07391	-0,00179
Прямі іноземні інвестиції на одну особу (2017 р.)	0,554201	0,190968	0,260589	0,339142	0,042942	0,214802	-0,30529	0,076864	0,002974	-0,11298
Експорт товарів, млн. дол. США	0,590018	0,136078	0,247679	0,238932	0,08858	0,099483	-0,22924	-0,07155	-0,14878	-0,07462
Експорт послуг, млн. дол. США	0,527128	0,114806	0,268514	0,306632	0,069064	0,054328	-0,30123	-0,05714	-0,07236	-0,00871
Рівень можливостей займатися підприємницькою діяльністю, 2018	-0,15281	-0,08684	0,303805	0,375343	0,073329	0,437164	0,054853	0,787367	0,536514	-0,52014

Урбанізація економічного розвитку та просторові аспекти функціонування міст

Темп зміни рівня можливостей займатися підприємницькою діяльністю, % (2019/2018)	-0,29222	0,305151	-0,25928	-0,21714	-0,12871	-0,23544	-0,09229	-0,45184	0,092995	0,74838
Індекс частоти корупційних випадків	0,312168	-0,06755	-0,00969	0,453794	-0,31194	0,110322	-0,12503	0,093847	-0,02594	-0,18879
Якість послуг отриманих від місцевої влади	-0,06124	0,348389	0,394878	0,395931	0,144285	0,261846	0,364022	0,593651	0,402416	-0,42661
Рівень якості доріг (бали)	0,13964	0,234293	0,787628	0,429784	0,557096	0,266369	0,007306	0,612977	0,436042	-0,39837
Злочини проти власності	-0,50633	0,2545	-0,13218	0,17775	-0,24801	0,15038	0,034274	0,52446	0,58546	-0,10128
Транспорт (кількість між трас, що проходять через місто)	0,426217	-0,06862	0,47919	0,449986	0,201342	-0,00514	0,270806	-0,02358	0,016481	0,038022

Урбанізація економічного розвитку та просторові аспекти функціонування міст

Низькою є кореляція між ІРДС (Індексом регіонального ділового середовища) за містами України та підприємницьким середовищем міст та індикатором нарощення можливостей займатися підприємницькою діяльністю за оцінками суб'єктів підприємництва міст (температура зміни можливостей займатися підприємницькою діяльністю 2019/2018), що свідчить про відсутність належних умов для стабільного ведення бізнесу, відтак ділова активність не зреагувала відповідним приростом. Водночас ІРДС позитивно впливає на зростання прямих іноземних інвестицій (к-ф. корел. 0,55), експорт товарів та послуг (к-ф. корел. 0,59 та 0,52 відповідно), та чутливо реагує на безпекову складову (к-ф. корел. -0,506).

Рейтинг комфортності міст найбільше корелює із якістю доріг, що визначають можливості швидкого та безпечного внутрішньоміського переміщення, водночас низькою є кореляція між даним рейтингом та можливостями займатися підприємницькою діяльністю, якістю послуг отриманих від місцевої влади, що свідчить про поверхневу оцінку мешканцями міст середовища їх проживання в контексті взаємодії із ОМС та розвитку підприємницького потенціалу.

Важливою передумовою залучення інвестицій, підвищення економічного розвитку міста та зниження індексу корупційних випадків є формування системи прозорого управління міським середовищем (прозоре регуляторне середовище, вільний доступ до інформації, якісні превентивні заходи по боротьбі з корупцією). Цей процес в українських містах лише розпочався, відтак не був достатньо ефективним у контексті підвищення можливостей для бізнесу займатися підприємницькою діяльністю (коефіцієнт кореляції з темпом зміни рівня можливостей займатися підприємницькою діяльністю 0,30). Зусилля ОМС по створенню прозорого міського середовища не спрацювали прямою залежністю через низький рівень довіри у суспільстві, інституційну неефективність, високий рівень трансакційних витрат бізнесу (особливо їх корупційна складова); не всі ОМС є достатньо відкритими та зацікавленими у розвитку прозорості міста (що відображається у низькій кореляції із прямими іноземними інвестиціями), однак є незначні зрушення в контексті підвищення якості послуг, наданих ОМС. Оскільки процес формування відкритого та прозорого міського середовища лише розпочався, то його позитивні наслідки громади міст зможуть відчутти у середньо- та довгостроковій перспективі.

Рейтинг інвестиційної ефективності міст (враховує інвестиційну активність міста та економічний і соціальний ефект від інвестицій) має слабку кореляцію із можливостями займатися підприємницькою діяльністю (к-ф. корел. 0,43). Ефективне використання інвестицій стимулює продуктивність підприємницького середовища, разом з тим рівень інвестиційної ефективності є недостатнім для залучення іноземних інвестицій (к-ф. корел. 0,21).

Інтенсивний розвиток міст-обласних центрів потребує належного розвитку інфраструктури, зокрема доріг (к-ф. корел. 0,61), яка здійснює значний вплив як на формування зручних умов для життя містян, так і на розвиток підприємництва. Крім

Урбанізація економічного розвитку та просторові аспекти функціонування міст

того, оцінка можливостей міста все тісніше співвідноситься їх мешканцями із можливістю реалізовувати підприємницький потенціал та займатися підприємницькою діяльністю (к-ф. корел. 0,78), а необхідними передумовами для підвищення можливостей розвитку підприємницького середовища міст стало створення безпечних умов для ведення господарської діяльності (зниження рівня злочинів проти власності (к-ф корел. 0,52) та підвищення якості надання послуг місцевими органами влади (к-ф корел. 0,59) тощо.

Як бачимо, стимулювання розвитку підприємництва у містах потребує ще чимало зусиль, зокрема і від ОМС для формування комфортного локального бізнес-клімату, розвитку інфраструктурного забезпечення, стимулювання підприємницької активності та формування підприємницької культури серед жителів міст тощо. Окремо слід відзначити необхідність підвищення локальної інвестиційної привабливості міста через розширення інструментів просування інвестиційної привабливості території, шляхом реалізації відкритої та прозорої державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Ефективним інструментом для реалізації цього завдання є запровадження прозорості в управлінські процеси, що дозволить суттєво знизити прояви корупції та підвищити якість управлінських процесів на місцевому рівні завдяки використанню сучасних ІТ рішень.

Список літературних джерел:

1. Где в Украине жить хорошо. Рейтинг комфортности украинских городов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://focus.ua/rating/archive/2016/35964>
2. Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Регіональний Doing Business. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rdb.brdo.com.ua/#tab_3
4. Регіональний індекс ділового середовища 2016. С 20-26. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://competitiveness.icps.com.ua/>
5. Рейтинг инвестиционной эффективности городов. «Евро-Рейтинг». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euro-rating.com.ua/regiony/rejting-list/rejting-list-oblastnyh-tsentrov/>
6. Рейтинг прозорості 100 міст. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://transparentcities.in.ua/ranking2018-interactive/?fbclid=IwAR1jN8BhLoMLsXm-BMKnug7Og3dcMhUL79cThu45uUogXzxOCFEv0PbK8Gg>.
7. Правильный ракурс. Рейтинг комфортности украинских городов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://focus.ua/rating/archive/2018/400549>
8. П'яте Всеукраїнське муніципальне опитування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ratinggroup.ua/research/regions/pyatyy_vseukrainskiy_municipalnyy_opros.html